

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Sefer Kiryah ne'emanah

kolel Nevi'im u-khetuvim

Sefer Yesha'yah

Shelomoh ben Yitshak

Fyorda, 5567 [1806/1807]

כס

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-9839

ישעיה כח כט

קג

לנצח ארוש ידושנו והמם גלגל עגלתו ופרשיו לא ידקנו: (כט) גם זאת מעם יהוה צבאות יצאה הפלא יצעה הגדיל תושביה:

כט (א) הוי אריאל אריאל קרית חנה דוד ספוי שנה על שנה חגים ינקפו: (ב) והציקותי לאריאל והיתה האניה ואניה והיתה לי כאריאל: (ג) וחנתי בדור עליך וצרת עליך מצב והקמתי

ד ש י

כדרך דשי תבואה וחובטיו קצח וכמוון מעס הקב"ה ילחם: הפליח עצה. להראותכם רמזי בדרך חידות ומשל נפלא ומכוסה כי כאשר הכמוון והקצח אינם מכבידין עליהם במדושה רבה לפי שהם נחצטין בקל כך אילו היותם נומהרין לקבל מוסר לא הים מכביד עליכם גזרות ואתם קשים לקבל תוכחות כתבואה הקשה לדוש לכך יכביד עליכם הרבה ולא לנצח לכלייה יריב וידקם כאשר לא לנצח ארוש ידושנו ויכלו חזיו ומכותיו ואתם לא תכלו דוגמת המימת הגלגל והעגלה והחטין לא ידוקי ושו היותם נוחים לבלות לא היה בודק אתכם ביסורין קשין כפשתני הזה כשהוא יודע שפשתנו יפה הוא מיקיש עליה:

כט (א) הוי אריאל. ט"ו מדבחה דה' ואף יחזקאל קראו כך שנה' (יחזקאל מ"ג) והאריאל שהים עשרה על שם אש של מעלה שהיתה רוצנת כארי ע"ג המוצח כמו ששנינו בסדר יומא ורבותינו פירשוהו על ההיכל שהיה נר מאחריו ורחב ולפניו: קרי' חנה דוד. דאיתבני בקרת אדרשא צה דוד: ספו שנה על שנה. ותמיד עונותיכם הולכים וחזקים עד שהגים שלכם ינקופו ויכרתו לשון נוקף זית (לעיל י"ז): (ב) והיתה לי כאריא. תהא מוקפת חללי חרב. כמוצח המוקף זנחי צהמה: (ג) כדור. כשור' של גייסות מקיפות: מוצב. לשון כרקוס המוצב על

ב א ו ר

דס נכסת קודשיא, ביומא דחגא, סמור סמור. כאריאל. במאמר הזה תורה מלת אריאל על מוצח העולה בבית המקדש, אשר הקריבו עליו בני ישראל את קרבנותיהם, וכן קראו יחזקאל (מ"ג ט"ו ט"ז) הראל ואריאל, ובחליף אותיות אהו"י, ונקראו כן לפי שהיה אוכל הקרבנות, על ידי שריפת האש, בארי אל (אריה חזק) השורף בהמות, ואוכלן לרעבו, או כמו שכתב רש"י ז"ל, על פי מ"אמר חכמינו ז"ל (יומא דף כ"א עמוד ב'), על שם אש של מעלה, שהיתה רוצנת כארי על גבי המוצח, ותהיה מלת אל קידש, כאמור למעלה (פסוק א') והנה אמר המליך הקדוש, שאריא (ירושלים) תהיה כאריאל (כמוצח מוקף בהמות נובחות), והשתמש בלשון נופל על לשון, והוא דרך מדרכי המליכה, נקרא בלש"ע (פאראנאמאזיא). (ג) וחנתי ונו'. כשיחנה מלך אשור על ירושלים, חני הוא שאחנה עליה, כי במצותי וברצוני יעשה מה שיעשה, וכן וכרת והקיימותי. (ד"ק). כונתו ז"ל, שכל כנויי מנ"ע האלה מובנים על הקב"ה, והדין עמו, כי כל רמקראות, האלה, מפסיק ב' עד פסוק ז', הס דברי האלהים אל הנביא, כאשר יראה כל משכיל. כדור. פירוש, סניב, שאחנה סניבך כדור, שהוא עגול

ישעיה כט

והקימתי עליך מצרתי : (ד) וישפלה מארץ הדברי ומעפר השח
אמרתך והיה כאוב מארץ קולך ומעפר אמרתך הצפצף : (ה) והיה
כאבק דק המון זריד וכמין עבר המון עריצים והיה לפתע פתאם :
(ו) מעם יהוה צבאות הפקר ברעם וברעש וקול גדול כנפח
וסערה ולהבאש אוכלה : (ז) והיה בתלום חזון לילה המון כל-
הגוים הצבאים על-אריאל וכל-צביה ומצדחה והמציקים לה :
(ח) והיה באשר יחלם הרעב והנה אוכל והקיץ ורקרה גפשו
וכאשר

ר ש י

על העיירו : מזרות • ל' מצור : (ד) מארץ הדברי • יסא נרא' כאילו דבור
סיוגא מפיד יוגא מתחת הקרקע • נפוף הוא ל'קול לחס כקול עופו' דקין : אמרתך
תצפץ • להחנק אי ומתו' תחיכתך ימרו רחמי : (ה) והיה כאבק דק המון זריד •
אוכלוסי סנחרב שיהיו למהכול' אש ויעשו חבק • והיה הדבר הזה • לפתע פתאום •
מוקרה פתאום : (ו) מעם י'י נבאו' תפקד • ואחרי שהשפלי ותצפץ אמרתך תפקד
אריאל מחתי להושיעה ברעם וברעש וגו' : (ז) והיה כהלום • שדומה שרואה
ולא ראה כך יהיה המון כל הגוים ידמו לכנוס ולא תעלה בידם : וכל צביה •
המציבים עלי' מנצ ומשחית שקורין נבזי' ל'בלע' (בחרתי כבר בש"ח י"ד ח' ד"ה
מנצ פלשתיים) כמו שנחמר בשחול (שמואל ח' י"ד) המנצ והמשחית חדרו :
(ח) שוקקה • תאבזה וכן חל אישך תשוקתך (ראשית י"ג) כן יהיה וגו' •
לח

מכלל יופי

(כט) תושיה , שרשו ישה והיו"ד למ"ד הפועל , ונקראת התורה והחכמה ומעשה הטוב
והישר תושיה לפי שהיא נמצאת לעולם כי כל הימים יחסרו ויחזרו לאין והתורה והחכמה
פעמוד בימותה כל ימי עד :

כט (א) קרית חנה דוד , אפשר שהוא סמוך ומסר הנסמך , או נאה תי"ו במקום
ה"א , כמו חלת מכה אחת , חמת למו , גינת טובל , והדומים להם : חגים ,
הקרצן ענמו ופקרא כן על שם שקרב בתנו ובפירוט תנים כמו כנשים , כמו אסרו חג בעבותים :
ינקפו , כלומר יכרתו ראשם , ומרגום וערפתו ותנקפיה : (ב) לאריאל , קרא שם בעיר
ירושלים כן על שם המזבח שהיה נה : תאניה ואניה , שרשם אנה , ודגש היו"ד למסרן
המשך וענינם אבל : באריאל , כמונח : (ג) וחניהו , פועל עומד , ויתכן היותו פועל
יובא : כדור , שרשו ונקסרה מוטו כ"ף הדמיון , ופירושו כדור , וכן כדור אל ארץ רחנת
ידיים , או נחפרה ממנו בית השירות ככדור ופירושו סבוב , וכן נמשנה הכדור והאישום
ונקרא כן לפי שהוא עגול , ופירושו עליך כביבך • (ד) אמרתך תצפץ , ענין הצפצף
בעיפות כענין הדבור באדם , וענין תצפץ על האמירה , כמו תי"ו תשר אמרתך ,
(ה) באבק , נמצא במקצת ספרים : החלף בש"ח ופת"ח , והוא סמוך ופירושו כאבק
הדברים הדקים , כי אין רצונו לומר עפר לבדו ונדרש הספרים גם הוא קמ"ץ
החלף

תרגום אשכנזי

קד

הער , שליסע דיק מיט באַללוערק איין , ווערפֿע וועללע אום דיק אויף .
(ד) רוא ווירסט ערנידריגט , שפריכסט פֿאָן דער ערדע הערויף ; דיינע וואָרטע
ערטענען ליין' אויס דעם שטויבע . דיינע שטיממע — דומפֿף , וויא טאָרטענ'
בעשווערונג אויס דעם ערדבאָדען , דיינע רעדע ליספעלנד אויס דער טיפֿע .
(ה) דאָן גלייכעט דינגעם שטויבע דיינער פֿיינדע מענגע , פֿאָראיבעדפֿליגענדער
שפּרויא דער טיראָננען געטיממעל ; דיס געשיהט פלעצליך , אונפֿערמוטהעט .
(ו) פֿאָם עוויגען צבאות ווירד זיא היימגעזוכט מיט געוואַלטיגעם שטורם , מיט
בריללענדעם דאָננער . מיט ווירבעל ווונד אונד אונגעוויטער . — מיט פֿער'
צעהרנדער פֿייער פֿלאַממע . (ז) דאָן גלייכעט נעכטליכעם טרוימגעזיכט' אללער
פֿעלקער מענגע , דיא אריאל בעקריגען , אלל' איהר הערר , דיא באַלל'
ווערקע , דיא זיא ענגסטען . (ח) וויא דער הונגריגע טרוימט , איסט , ער'
וואַכט — זיינען הונגער אונגעשטיללט פֿינדעט ; וויא דער דורסטיגע טרייפט , —
ער

ב א ו ר

עגול , וחסר כ"ף הדמיון . (מדברי רד"ק) . ועיין למעלה מזה (כ"ב י"ח) ועל פי זה
תרגמתי . וצרחי . וענין מצור . מוצב . מנדל עץ , שמעמידים על העיר , ללכדה .
(הכ"ל) . וכן תרגמתי . וחסר ב"ת השמש , ורכים כמוהו . והקימותי וגו' . ואצבור
עליך מליתא . (הכסדי) . וכן תרגם ולא יספוך עליה סוללה (להלן ל"ז ל"ג) . זמליתא
הוא גובה מיליו עפר , שעושים בעלי המלחמה , להלחם מסה ממעל לחומת העיר , וכאשר
מתרגם בל"א . (ד) ושפלת וכו' . שיעור המקרא , שישראל יפלו , ויהיו צנניה מפני
מלך אשור , ואז יכנע לבדם הערל , וידברות חכונים לפני ה' אלהים , בשכל קול חפלה
ונקשה , ויזעקו אליו בנר להם , להושיעם מיד מבקשי נפשם . מארץ חרבריו וגומר .
אמר כנגד ירושלים , ורובה לאמור היושבים בה , ואמר , מדברי בשפל קול , כאזו יא
הקול מתחת הארץ , וכן אמר תשח , כאזו הנאטעפר , וכפל הענין במלות טובות , וכוננה .
(מדברי רד"ק) . כאוב בארץ קולך . כי בעלי הארץ ישיעו קול נמוך מתחת הארץ , כמו
שפירשנו בספר שמואל (א' כ"ח) , נפרשת בעלת אוב . (הכ"ל) . הצפצף . כלטוף הוא
לשון קול לחש , כקול עופות דקין . (רש"י) . וכן מתרגם אשכנזית . (ה) והינן וגו' .
בהתחנן יושבי ירושלים אל ה' מזרת סנחריב , ישמע אלהים אל נאקתם , ואויביהם יתפרדו
ויתפזרו כאבק דק , הפורח על ידי רוח הנושב בו , וכמון יכוער מנרן , יעצור ויסולף מני
ארץ המון האכזרית , העזירים לארץ יהודה , והדבר הזה יבוא פתאים בבלי דעת . הכוון
זריך . המון אויבין . וקרא הנביא את האויבים זרים , וכן קראו הרומיים הקדמונים לאויב
(פערעגרינום) , שהוא מורה בלשונם על איש נכרי זר , הבא מארץ אחרת . והכסדי
תרגם : המון מדבריך , מענין פיזור , באר זריך , שהוא מנע"ו , מלשון זרות , כאזו
כתב זרין מנחי למ"ד ה"א , מענין זריה . (ו) בעם ה' וכו' . תכיה זאת
הסקידה על הנרים ברעם בגלגל , ברעש בארץ , ובקול גדול , בסופה וסערה ,
עם להב אש , והטעם , על זאת המלאך על מחנה אשור , להכחידו . (ז' עורא) .
(ז) והיה בחלום וגו' . שיראה אדם בלילה , שיקן , ואין כל , כן היה מחנה אשור .
(הכ"ל) . ובל ציביה . וכל משריתהו . (הכסדי) . וכן תרגמתי . והנה מלת ציביה
כמו צובאיה בל"ף , וכשמה אות חבו" , והוטלה מטעמה על אות שואית .
לפניה , כמו שלחך (שמואל א' א') תמורת שאלהך , ודומיו . ומצורחה
וכו' . המזודות , אשר יניקו ליושבי העיר הנצורה . (ח) והיה וכו' .
כאשר יקלמו הרעב והנמא , והנה הם אוכלים ושותים ושמים , ויקינו . והנה קלטם

כן

הרגום אשכנזי

ער טרינקט , ערוואכט — אונד זיה ! ער פיהלט זיך מאטט אונד לעכצענד : —
 זא ערגעהט'ס דער פֿעלקער מענגע , דיא דען בערג ציון בעקריגען . —
 (ט) איהר האַררעט ערשטוינונגספֿאַלל , שויעט אום אייך הער , שדויעט לויט
 אַהוף ; איהר זייד טרונקען , אָהנע וויין — טוימעלט , ניכט פֿאַן שטאַרקעם
 געטרענקע . (י) יא , דער עוויגע האַט גייסט דעם טיפֿסטען שלאָפֿס איבער אייך
 אויסגעגאַסען , אירע אויגען צוגעהריקט ; אירע פראָפֿעטען , אירע ווייז
 זאגענדען הייפטער געבלענדעט . (יא) אַללע פראָפֿעצייִהונגען זינד אייך וואַרטע
 איינעם פֿערוויגעלטען כריפֿס — מאַן איבערגיבט איהן יעמאַנדען , דער בריפֿע
 לעזען קאַן , שפריכט : „ לויס איינמאַהלדיועס ! “ — ער אַנטוואַרטעט : „ אַיך
 „ קאַן ניכט , עס איזט פֿערוויגעלט . “ (יב) מאַן איבערגיבט דען בריף יעמאַנדען ,
 דער קיינען בריף לעזען קאַן , שפריכט : „ לויס דיועס איינמאַהל ! “ — ער
 ערווידערט : „ אַיך פֿער שטעהע קיינען בריף . “ (יג) דער עוויגע שפריכט :
 „ ווייל דיועס פֿאַלק זיך טיר געהערט — מיט מונד אונד ליפֿפן פֿעדעהרט' עס

„ מיך

ב א ו ר

כן ידמו אנשי סכנריב , ללכוד את ירושלים , ופתאום יהיה מחנהו לחרנה ולשמה , וכל
 גבורתו תאבד , ויודד כחזיון לילה , ונהפכה שמחתו לאלבל מר * ונפשו שוקקה . מנקשת
 משקה . (ן עזרא) . וכן תרגמתי אשכנזית * ועיין בספר זמירות ישראל (ק"ז ט') להחכם
 ר' יואל בריל כ"ע * (ט) החמהמהו וחמהו . אמר כנגד אנשי יהודה , ופירושו ,
 התעכבו , כמו ויתמהמה (ראשית י"ט) והעכוב הזה במקשה , אמר , האריות במחשבותיכם ,
 ותחשבו בלבבכם , להתכוון בדבר , ואחר שתחוננו תמהו בעצמכם , איך נהיתה בכס
 הרעה הזאת . (מדברי רד"ק) . השהעשעו * משרשעה , שהוא ענין פניה , כמולא
 שעה (ראשית ד') , וכפלה העי"ן והלמ"ד , כמו יפית (תהלות מ"ה ג') , ודומיו .
 והטעם , פנו מנד אלכד , וראו מכל עבריכם , כאדם המשתומם וכנהל על מראה עיניו ,
 ועל פיזה תרגמתי . ושמעו . נעקו , כמו (למעלה מזה כ"ב) ושע אל ההר . (מדברי
 ר' מלך) . והטעם , הרימו קול זעקה , מרוב תמהון , וכן מתורגם אשכנזית . שכרו וגו' .
 לא יסבילו ולא יבינו , כמו השכור . (מדברי רד"ק) . נעו . כי השכור יניח ויניע גיטו
 הנה והנה , עד שנופל . (הכ"ל) . (י) בו וגו' . ה' באטו ובחמתו שפך עליכם רוח
 שינה קזנה ועזומה , וסתם וכסה את עיניכם ואת עיני נביאי השקר , המושלים בעם
 בכזניהם ובקריהם , וחזים להם משאות שיא ומדומים , ולא יראו ולא יבינו את הרעה
 הגדולה , הנאה עליכם , ולא ידעו , מה לעשות . נסך . כאמעו , ענין יניקה וספיכה ,
 כמו (שמות ל"ו) ונסך לא תסכו עליו , ומלינת ספיכת רוח כמנחת הרבה בדברי הנביאים ,
 כמו (יזכ"ל ג' א' ב') אשפך את רוחי , וספכתי רוח חן ותחנונים (זכריהו י"ב י"ד) ,
 ודומיהם . ויעצם . ויסגור , וכן קל (להלן ל"ט ו') ועצם עיניו . (רד"ק) . את
 עיניכם וגו' . מושך עצמו ואחר עמו , וכן שיעור המאמר : ויעצם את עיניכם , ואת
 עיני הנביאים , ואת (עיני) ראשיכם החזים כסה . ועל פי זה תרגמתי * (יא) והיו
 לכם וכו' . הטעם , לא יבינו זאת הנבואה החכמים המנינים , ואשר אין להם בינה .
 (ן עזרא) . חזוה הכל . כל הנבואה . יודעספר * יודע לקרוא ספר * (יב) על אשר *
 על במקום אל , ורבים ככה . (יג) ויאמר וכו' . דברי האלהים : בעבור שקרבו אנשי
 יהודה לגשת אלי בדברי ערובה ומרמה , בפה וספתים יכבדו שמי , ולבס הרע לחוק הוא
 מחיי , ואין יראת ה' בקרנם , רק עושים מעשה התחסדות וחוכף , במכות נביאי שוא
 כז , סגותעים אותם ; לכן אעשה נפלאות בקרב העם הרשע הזה , ואוסיף פלא על פלא :
 לאבד

וְכַאֲשֶׁר יִחַלֵּם הַצֵּמָא וְהִנֵּה שָׁחָה וְהִקִּיץ וְהִנֵּה עֵיף וְנִפְשָׁו שׁוֹקֵקָה בֶּן
 יִהְיֶה הַמֶּזֶן כָּל־הַגּוֹיִם הַצְּבָאִים עַל־הַר־צִיּוֹן: (ט) הַתְּמָהּמָהוּוְהַתְּמָהוּ
 הַשְׁתַּעֲשִׂעוּ וְשַׁעֲשַׁכְרוּ וְלֹא־יִינְעוּ וְלֹא־יִשְׁכַּר: (י) כִּי־נִסְדָּךְ עֲלֵיכֶם
 יִהְיֶה רוּחַ תְּרִדְמָה וַיַּעֲצֵם אֶת־עֵינֵיכֶם אֶת־הַנְּבִיאִים וְאֶת־רְאִשֵׁיכֶם
 הַחַזִּים כְּפֶסֶה: (יא) וְהָיָה לָכֶם חֲזוֹת הַכָּל כְּדַבְּרֵי הַסֵּפֶר הַחֲתוּם
 אֲשֶׁר־יִתְּנוּ אֹתוֹ אֶל־יְדֵי הַסֵּפֶר לֵאמֹר קְרָא נְאֻזָּה וְאָמַר לֹא אוֹכֵל
 כִּי־הֲתוּם הוּא: (יב) וְנָתַן הַסֵּפֶר עַל־אֲשֶׁר לֹא־יָדַע סֵפֶר לֵאמֹר קְרָא
 נְאֻזָּה וְאָמַר לֹא־יָדַעְתִּי סֵפֶר: (יג) וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי יֵעַן כִּי גִגַּשׁ הָעַם

הוזה

ספר קרי

ר ש י

לֹא יִשְׁיֹגַת חֲתוּת אֲשֶׁר יִזְמוּ לַעֲשׂוֹ: (ט) הַתְּמָהּמָהוּ • הִיוּ מַחְזִימִים לַהֲתַזְנוֹן לַחֲשׂוֹב
 עַל מַעֲלָלֵיכֶם: וְהַמָּהוּ • וְהָיוּ תַמְהִים עַל קִילְקוּלְכִי: הַשְׁתַּעֲשִׂעוּ • לַשֹּׁן עֵינָיו
 הַשַּׁע • לַעֲיֵל ו') הִיוּ עוֹזְרִים מֵרָחוֹ • שַׁכְרוּ עַמְּיֹכֶם וְלֹא מִיִּין לְמַה כִּי • נִסְךְ יִי
 וְגו' לַשֹּׁן מִזְג כְּמוֹ מַסְכָּה יִינֶה (מִשְׁלֵי ט') לַשֹּׁן נִסְיָבוֹ הַשְּׁלִיט בְּכֶם רוּחַ תְּרִדְמָה
 עַל פֹּשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל הִיא נִיבָא שְׁהוּ חֲזוֹתִים בְּכּוֹכְבִים וּבְקִיפִים לַהֲשַׁבֵּעַ הַשְּׂרִים שֶׁל
 מַעֲלָה כֹל אֶחָד בְּשֵׁם הַרְאוּי לַהֲשַׁבֵּעוּ בּוֹ לַכֶּךְ הַסֵּ אֹמְרִים מִי יַחַת עֲלֵינוּ אִם יִבָּא
 חֲזוֹת עֲלֵינוּ וְכּוֹלְנוּ לַעֲשׂוֹת לֵה חֲמוּת אִשׁ סְבִיב אִו לַהֲקִיפָה יִם הַגְּדוֹל אֹמֵר הַקֶּבֶ"ה
 אֲנִי אֲחַלֵּף הַשְּׂרִים שֶׁל מַעֲלָה הַמְּמוּנָה עַל הָאִשׁ נַתְּמָנָה עַל הַמַּיִם כְּשֶׁמִּשְׁבִּיעַ לַשֵּׁר
 שֶׁל אִשׁ לַהֲבִיב לֹו אִשׁ הוּא מְסִיבֵנו אִין זֹו שְׁלִי וְכֵן שֶׁר שֶׁל מַיִם וְאִף שֶׁם שֶׁאֲתָה מִשְׁבִּיעֵנִי
 בּוֹ חֲזוֹת מִבִּיחַ זֹו הִיא עֵינֹוס הַעֵינִים וְכִיסוּי רַחֲשֵׁי הַחֲזוֹתִים בְּכּוֹכְבִים: (יא) חֲזוֹת
 הַכֹּל • כֹּל מַה שֶׁהֵייתֶם חֲזוֹתִים בְּמַזְלוֹת יִהְיֶה מִכּוֹסָה מִכֶּס כְּדַבְּרֵי אֲגַרְת הַחֲתוּמָה
 בְּשַׁעוֹת אֲשֶׁר יִהְיֶה לַקְּרוֹתָה לְיֹודַע לַקְּרוֹת אֲגַרְת וְאֹמֵר לֹא אוֹכֵל שֶׁהִי אִין אֲנִי רִזוּח'
 בְּתוֹכָה לְפִי שֶׁהִיא חֲתוּמָ: (יב) וְנָתַן הַסֵּפֶר אֲשֶׁר לֹא יָדַע סֵפֶר • וְכִשְׁנֹוֹטֵלִין מִמֶּנּוּ
 וּפּוֹתֵחִין חֲתוּמָה וְנִתְּנִין אֹתָהּ לְמִי שֶׁאִינוּ מִכִּיר ל' אֲגַרְת וְאוֹוֹרִין לוֹ קְרָא נְאֻזָּה וְאָמַר
 לֹא־יָדַעְתִּי סֵפֶר כֶּךְ כְּשֶׁתְּשַׁבֵּי שֶׁר הָאִשׁ יִחַלֵּם אוֹכֵל כִּי חֲתוּמָ הַדָּבָר מִמֶּנִּי וְכִשְׁתְּשַׁבֵּיעַ אֶת
 חֲבִירוֹ יִחַלֵּם אֲנִי מִכִּיר אֶת הַשֵּׁם הַזֶּה שֶׁאֲתָה מִשְׁבִּיעֵנִי בּוֹ שֶׁאִין זֶה שְׁמִי וְזֶהוּ שֶׁאֲנִי רִמִּי
 הַגִּנִּי מִיִּסְבֵּ אֶת כְּלֵי הַמַּלְחָמָה (יִרְמִי' כ"א) אֲשֶׁר בִּידְכֶם זֶה הַשֵּׁם הַמְּפֹרָשׁ בְּמִדְרַשׁ
 תִּילִים: (יג) יַעַן כִּי גִגַּשׁ הָעַם הַזֶּה • יוֹנָתָן תִּירַגַּם חֶלֶף דְּאִיתְרַבְּרַב עִמָּה הַדִּין

כלומר

מכלל יופי

הַלֵּלֵךְ אֲבָל הַכֶּ"ף בְּשׂוֹא, וּמִסְרַת עֲלִיוֹ לִית, וּמִסְרַת אֲשֶׁר מִנְּאֲתִי עַל וְהִיא לַאֲבָק כֹּל אֲבָק
 אֲלֵךְ קִמְיָן, וְהִנֵּה שֶׁכַח וְעַנְן אֲבָק רַגְלֵי אִילֵי כִלְלוֹ הִיָּה עִם אֹתָהּ הַשְּׁמוֹשׁ: לַפְתַּע פְּתָאוֹס,
 הַלְמִד לַשְּׁמוֹשׁ בִּית כְּמוֹבְפַתַּע פְּתָאוֹס, וְכֵן הַרְגַּתִּי לַפְּזַעִי, לַפְּנִיכֶם לַחֲרַב וְהַדּוּמִים
 לַהֵם, וּפְתַע כְּשֶׁ פְּתָאוֹס וְכִפֵּל הַעֲפִין בְּמַלּוֹת שׁוֹטֵת לַחֲזָקוֹ [וְכֹל הַעֲנִין נֹאמֵר עַל סִנְחַרְיֹוב
 שְׁמָכָה

ישעיה כט

הָיָה בְּפִי וּבִשְׁפָתָיו בְּבִדּוֹנִי וּלְבָבוֹ רָחַק מִמֶּנִּי וְהָיָה יִרְאַתָּם אֹתִי מִצִּוֹת
אֲנָשִׁים מְלֻמָּדָה : (יז) לִכֵּן הִנְנִי יוֹסֵף לְהַפְלִיא אֶת־הָעַם הַזֶּה הַפְּלֵא
וּפְלֵא וְאֶבְדָּה חֲכַמְתָּ חֲכַמְיוֹ וּבִינֵת נִבְנִיֹת תִּסְתַּחֲרָה : (יח) הֲוֵי הַמַּעֲמִיקִים
מִיְהוָה לְסַחֵר עֵצָה וְהָיָה בְּמַחֲשָׁבָם מַעֲשֵׂיהֶם וַיֹּאמְרוּ מִי רֵאנוּ וּמִי
יִדְעֵנוּ : (יט) הֲפִכְכֶם אִם־פָּחַדְתֶּם הַיָּצָר יִחָשֵׁב כִּי־אִמַר מַעֲשֵׂה
לַעֲשֵׂהוּ לֹא עֲשֵׂנִי וַיָּצָר אָמַר לִיִצְרוּ לֹא תִבִּין : (י) הֲלֹא־עוֹד מַעֲט
מִזֶּעַר וְשָׁב לְבָנוֹן לְפָרְמֵל וְהַפְּרָמֵל לִיעַר יִחָשֵׁב : (יא) וְשָׁמְעוּ בַיּוֹם
הַהוּא

ר ש י

כלומר נגשו להגזיה ענמן עד לשמים הם מראין ענמן כמכדין אותי צפה ושפה
אבל את לבם הרחיקו מומנו : ותהי יראתם אותי • לא בלב שלם כי אם בצמזות
האנשים המלאים אותם החראו ככנעיים מלפניו כדי לפתותו צפיקם : (יז) לכן
הנני הוא אשר יוסיף להפלי' פלא נוסף על פלא כיסוי על כיסוי חוטם על חוטם
ומהו הפלא ופלא וחזקה חכמת חכמיו קשה סילוק' של חכמי ישראל כפלים כחורבן
בית המוקדש וכל קללות שנמשנה חורס שטון חין חלה הפלא' אחת והפלא ה'
את מכותיך (דברים כ"ח) וכאן שתי הפלאות : (טו) לסתיר ענה • כמו
להסתיר ענה : (טז) הפככם אם כחומר היוגר יחש • תספכות שלכם הזאת
אתם יודעים שהוא כחומר היוגר כמו שאין החומר יכול לומר לעושהו לא עשיתי
כך אינכם יכולים לומר שאיני מבין מעשיכם : אם כחומר וגו' • לשון תמיהה הוא
ויש תמיהה' המתקיימו' • ויגר חמר ליוגרו לא הבין • חמר על יוגרו לא הבין מה
ביגרי והלא הוא בנה את המטמוניות והחדרי' והמחשבות • לעושהו כמו על עושהו
ודגמתו וחמר פרעה לבני ישראל (שמו' י"ד) פן יחמרו לי אשה הרגתהו : (יז) הלא
עוד מעט • בימים מועטים נקל בעיני אם תשובו אלי • ושב לבנון שהוא יער עצים
להיות כרמל וישו צדות וכרמים • והכרמל ליער יחשב תירגס יונחן קירון
סניאין יתיב : ולגדה בצראשית רצה חורשין דבר אינש ישו צרים ובני אדם
רנוף ומלא ביער הזה שהוא מלא עצים : (יח) ושמעו צום הסוה וגו' • ותיבטל

הקללה

מבלה ינפי

שחנה על ירושלים והיו ישראל בצרה גדולה , ונפתע פתאום באותו הלילה היה כל המון מחנה
אזיר , כאבק דק וכמון עובר , ונפקדו מעם ה' נבואות ברעם וברעש ולהב אש אוכלה שהכס
מלאך ה' והיה כחלום חזיון לילה שהוא דבר מודמה ובבקר חלף הלך לו ולא יסר ממנו כלום
כן יהיה המון כל הגוים הנבואים על ארץ ישראל , ל"ט : (ז) צביה , כמו טובאים בטוח
אל"ף נבא ונפילתה מהמכתב : ומצורתה , בחול"ם , ופירושו אנשי מזדתה כלומר כל
הטובאים והטובאים עליה מזדות ללכדה והם מגדלים גבוהים : (ח) והנה עיף , לפי
בהעף כמו למים קראו בדרך ההשאלה למא עיף , ואף על פי שאין בו ענין העיפות כי
אם

הרגום אישכנזי

ק

" מיד , זיין הערץ — ווייט פֿאָן מיר ענפֿערנט ; איהרע עהרפֿורכט פֿאָר מיר —
 " ערלערנטעס מענשענגעכאָט : — (ד) רדום צייגע איך דיועם פֿאַלקע וואונדער־
 " טהאַטען , פֿילע , מאַניגפֿאַכע וואונדערטהאַטען ; דאַהין איזט דיא ווייזוהייט
 " ווינער וויזען , דהינווענ ווינער פֿערשטענדיגען איינזיכט ! " — (טו) וועה'
 " איהנען ! זיא וואַללען פֿאָר דעם עוויגען זיך פֿערבערגען ! — פֿערדזיימל־יכען
 " איהרע ראַטהשליססע , פֿעהרדיללען איהרע אונטערנעהמונגען אין דונקעל שפרעכ־ען :
 " ווער זיהט אונס ? ווער קעננעט אונס ? " — (טו) אַ איירער פֿערקערטהייט !
 " ווירד הער טהאָן דעם טעפֿפֿער גלייך געאַכטעט ? — קאָן איין ווערק פֿאָן זיינעם
 " מייסטער שפרעכען : " ער האַט מיך ניכט געמאַכט ? " — קאָן דאָז געבילד פֿאָן
 " זיינעם בילדנער זאָגען : " ער פֿערשטעהט ניכטס ? " — (י) פֿירוואַהר ! ניכט
 " לאַנגע וועהרט עס מעהר , — אונד לבנון וואַנדעלט אין בליהענדעם געפֿילרע
 " אום , כּרמל ווירד פֿיר וואַלד געאַכטעט . (יח) יענעם טאַגעס ווערדען דיא
 טויבען

ב א ו ר

לאַנד חכמת החכמים בעיניהם , ואכלה זינת הכזבים בדעתם הסכלה . נגש . בספרים
 שלפנינו כתוב בשי"ימין , וכן הוא על פי המסורה , ולכן תרגמתיו מענין קריבה , אך יש
 ספרים שכתוב בהם בשי"ן שמאל , ועל פיהם בארו המתרגם הכשדיוראב"ע ז"ל מענין השתרות
 ונגישה , כמו (דברים ט"ו) לא יגוש את רעהו , ודומיו . וראה בדברי ר' מלך ורש"י ז"ל .
 רחק . פועל יוכל מנכון הדגוש , כחבירו (למעלה מזה וי"ו י"ב) ורחק ה' את האדם ,
 והטעם , שישראל הרחיקו את לבם מה' לביהם . (יד) יוסיף . הכני הוא , אשר
 יוסיף . (רש"י) . וכן פירש להלן (ל"ח ה') , והנה החיר"ק שמתה הסמ"ך דחק את הרב
 ז"ל , לפרש מלה זאת בלשון עתיד , מנכון הכבד הנוסף , ולהוסיף שתי מלות על הכתוב ,
 אבל אין צורך לזה , רק הוא ביכוני פועל מנכון הקל , כמו ווסף צנידי , וכאשר תרגם
 הכשדי : הא אלא מוסיף . ובא חיר"ק תחת ציר"י , בחלוף תנועות ממוכא אחד , כמו
 רק ריק , ודומיהם . להפליא הפלא ופלא . עיין במבוא הספר . (טו) הוי וגו' ,
 אמר הנביא : אוי להם , הרשעים , המושבים להטאן מפני אדון העולם במעמקים ,
 ומסתירים ענתם במחנותי מסתרים , מכסים מעשיהם במחשכים , ואומרים : מי יראה
 מעללינו ? מי ידע אותנו ? — (טז) הפככם . שם ממשקל פעל , מן ויהי בך הפך
 (יחזקאל ט"ז ל"ד) והפתי"ח להרחבת אות הגרון , כמשפט . " אם לשאלה ,
 כמו (איוב ו') אם כח אבנים כחי , ודומיו . כחומר וכו' . שיעור המקרא , שאמר
 המליך הקדוש לישראל : דור תפוכות ! איך תחשבו להסתר מפני בורא שמים וארץ , אשר
 יצר אתכם בנטן אמת ? איך תתגאו נגד רבון כל העולמים ? — הכנייקר החומר כיוצר ,
 אשר יסכנו בידו כרכובו ? היאמר כלי על האומן , העושה אותו : לא עשה אותי ? אני
 עשיתיני ? — התתגאה טורה על האיש הנר אותה , לאמר : כשפת מעשהו , כילא הכין
 מלאכתו ? — ויצר . הוא שם לכלי , הנוצר ביד היוצר . (רד"ק) . וכן תרגמתיו .
 (יז) הלא וגו' , באמת ! אם תשיבו מדרכיכם הרעים , ועוד מעט , וה' ישוב ויחרון
 אפו , ויחמול על ארצכם , ויכפוך את הר הלננון , שהוא מקום סלעים יבשים , לשדות
 מבורכים , מלאים כל פרי , והר הכרמל יהיה מוכטע באילנות גדולים , עושים פירות
 כחמדים למיניהם , וידמה ליער טומע ענים . לכרפול . הוא מקום שדות התבואה וכרמים .
 (מדברי רד"ק) . (יח) ושמעו וכו' . אז , בהושיעה' את אנשי יהודה מכף מלך אשר ,
 יראו כל עם ישראל את נפלאות האלהים , ואשר היתה אונס ערלה , משמוע את דברי
 הקביאים , ישועו את מות ה' , הכתובה בשפר תורתו , ואשר עצמו עיניהם , מראות
 פלאת

תרגום אשכנזי

טויבען דעם בוכעס וואָרטע הערען , דער בלינדען אויגען אויס דיכטער פֿינסטערנוס
 שויען . (יט) בעדרענגטע פֿרייען זיך דעם עוויגען ווידער , דיא דירפֿטיגען אונטער
 דען מענשען פֿראָהלאַקקען דעם הייליגסטען ישראל'ס . (כ) דען דאָהין זינד טיראַנג
 גען , הינוועג איבער מיטהיגע — צערניכטעט אַללע , דיא אויף אונגהייל זינגען .
 (כא) דיא מענשען מיט וואָרטען פֿערפֿיהרען , דעם שטראַפֿערדנער אַם טהאַרע
 נאַכשטעללען , דען גערעכטען מיט ניכטיגען ליגען אַבווייזען . (כג) פֿירוואַהר !
 זאָ שפּריכט דער עוויגע צום הויזע יעקב'ס — ער דער אברהם ערלעזטע : ניכט
 מעהר זאָלל יעקב זיך שעמען , ניכט לענגער שאַאָס זיין אַנטליך ענטשטעללען .
 (כד) דען ווען ער זיהט זיינע קינדער , אונד מיינע געטטליכען טהאַטען אונטער
 איהנען מיינען נאַמען פֿערהעררליכען : זאָ פֿערהעחט אַללעס דען אַללערהייליגסטען
 יעקב'ס , אַללעס בעטעט עהרפֿורכטספֿאַלל אַן — ישראל'ס גאַטט .
 (כד) דיא אירר' אים גייסטעוואָרען , ערווערבען איינויכט , ווידערשפענסטיגע
 געהמען לעהרע אַן . —

ל (א) וועה

ב א ו ר

מפלאות תמים דעים , והלכו באפלת שרירות לבס , יראו עתה את מעשה ה' הגדול והנורא .
 (יט) ויספו וגו' . העניים , המעוכים ביד העושקים אותם , יוכלו מיד הרשעים , ויוסיפו
 לשמוח בה' , המושיע אותם , כבימי קדם , והאביזנים בבני אדם , זושעו מיד גזוליהם ,
 וישאו בשמחה בקדוש ישראל , הפודה אותם מכל צרותיהם . עניים . מעונים ומדוכאים ,
 וכן תרגם רמב"ן ז"ל בספר תהלות (כ"ב כ"ו) . (כ) כי וכו' . הדכים והתלסים ועלנו
 ויגילו , כי יתמו האכזרים , הרודים נהם , יכלו המתנאים ברוב חילם , ומתלוננים בעני
 ואביון , ויכרתו כל החושנים און , וקודשים רע בלבבם , להפיל ישרי דרך . אפס וגו' .
 הנדיקים ימלטו , כי ערי יהודה הנצורות נתפסו , וכרתו שיפטי אסו , כאשר פירשתי למעלה .
 (י' עזרא) . שוקדי און . השוקדים ומתבוננים , היאך יפעלו און . (רז') . וכן תרגמתי
 אשכנזית . (כא) מחטיאי וגו' . מחייבין בני אשכנז במיליהן , ולדמוכה להין בבית דינא
 בתרעא , פתגמי אורייתא , בען ליה תקלא , ואסטיאו בסקר דין זכאין . (הכסדי) . יקושון
 עתיד מכעו' , מענין הקל , מענין מוקש , ויהיה יקש וקוש מענין אסד , כמו זשע ושוע ,
 ודומיו . (כב) לכן וכו' . באמת ! כה אמר אלהים , אשר פדה את אברהם , אבי
 ישראל , מיד כל אויביו , אל בית יעקב : לא יבט ולא יכלם עוד יעקב , אשר היה נדיק
 תמים , מדורותיו אחריו , ולא ילבינו פניו עוד , מתרפה וכו' . כה אמר וגו' . מקרא
 מסורס , וכן הוא : כה אמר ה' , אשר פדה את אברהם , אל בית יעקב , ועל פי זה
 תרגם הכסם המתרגם אשכנזית . יחורו . ענין לבינו בלשון ארמי , והגז פניו מאדומים ,
 ואחר כן יתלבנו , כנאמר חכמינו ז"ל : אזיל סומקא , ואתי סוורא . (כג) כי בראותו
 וכו' . אחר שהזכיר יעקב , אמר על דרך משל , כי אילו היה חי , ויראו הילדים הטונים ,
 והפלא , שאעשה עמם , היה הוא עש בכיומקדשים שמי , כי אבי הייתי קדוש יעקב .
 ילדיו . ישראל , בני יעקב , אשר הלכו בדרכי ה' ובמדותיו , בימי תקיחתו הנדיק .
 יעריצו . מענין גבורה וחוק , והטעם שיכירו כח גדולת ה' וגבורתו . (כד) וידעו
 וכו' . איתם שהיה רוחם תועה מדרך השכל , ידעו להכין אמרי בינה , והמורדים ומתלוננים ,
 ישמרו לעשות על פי התורה , אשר יורוכם נביאי ה' . ורובגנים . ענין תלונה ומתקור ריב ,
 כמו (דברים א') ותרגמו באהליכס , ודומיו . ולקח תורה , כמו (משלי ד')
 לקח טוב .

ל (א) הוי

ישעיה כט

קו

ההוא החרשים דברי ספר ומאפל ומחשה עיני עורים הראינה :
 (יט) ויספו עניים ביהוה שמחה ואביוני אדם בקדוש ישראל יגילו :
 (כ) כי אפס עריין וכלה לין ונכרתו כל שקדי און : (כא) מחטיאי
 אדם בדבר ולמוכית בשער יקשין ויטו בהו צדיק : (כב) לכן בה-
 אמר יהוה אל בית יעקב אשר פדה את אברהם לא עתה יבוש
 יעקב ולא עתה פניו יהירו : (כג) כי בראתו ילדיו מעשה ידי
 בקרבן יקדישו שמי והקדישו את קדוש יעקב ואת אלהי ישראל
 יעריצו : (כד) וידעו תעירוה בינה ורגגים ילמדו לקח :

ר ש י ל (א) הוי

הקללה האמורה למעלה כי נסך י' עליכם וגו' ותהי לכם חזות הכל ואזדת חכמת
 חכמיו : (יט) עניים סבלנים שסבלו עולו של הקדוש צרוך הוא וגזרותיו :
 (כ) כל שוקדי און השוקדים ומחזונגים היאך יפלו און : (כא) מחטיאי אדם
 בדבריהם הם נביאי השקר : ולמוכית בשער יקושון . ולדמוכח להן בען הקלה
 לשון מוקש : ויטו צהסו צדיק . ואסטיחו בשקר דין זכאין : (כב) אשר פדה
 את אברהם . מאור כסדים : לא עתה יבוש יעקב . מחזיו : ולא עתה פניו
 יחורו מחזיו חזיו שאין נמנח פסול צומטתו ומטתו שלימה : (כג) כי בראתו
 ילדיו . אשר יהיו מעשי ידי כלומר צדיקים בקרבן כי בראתו בקרבן אשר ילדיו
 מעשה ידי יקדישו שמי כגון חנניא מישאל ועזריה לכך לא יחורו פניו :
 (כד) ורגגים ילמדו לקח . לשון ותרגמו צהסליכם (דברים א') אותם שקיו
 (מתלונני) ורגגים על דברי הנביאים ילמדו לקח :

ל (א) סודרים מכלל יופי

אם ענין הנמחה לבר כמו שאמר כאן וכן נקראת הארץ הנמחה עיפה ככל סלע כנר בארץ
 עיפה : שוקקה , ענין תאווה וחשק מן האל אישך תשוקתך והוא תאר מהמרוצב על משקל
 כברה סודרה , (ט) התמהמהו , ענין עכוב , כמו ויתמהמה , ופירושו התמהמה
 צמחצנה . ותמהו ויהיה בעיניכם פלא : השתעשעו , שרשו שוע , וכספל הפ"א
 והלמ"ד והוא ענין שועה כלומר כעקו ואיעו , וכן שוע אל ההר , והריק"ס פירשס מענין
 ועניו השע כמו שאמר בפסוק שלאחריו ויעש את עיניכם והשתעשעו לשון עבר , וכן שוע
 צפלט מה טובן אהליך יעקב , ואמר זה על נביאי השקר , ופירושו התעורו נביאי השקר
 עירו אחריים : ולא יין , פירוש ולא מין : (י) כי נסך , ענינו ההסתר והכיסוי כמו
 והנסכה הנסוכה ואת קשית הנסך כלומר כסה אתכם ברות תרדמה שהפיל עליכם ,
 ומה שאמר כי נסך עליכם ה' כלומר כל כך הוא הכיסוי חזק עד שדמה כי מה' הוא , או
 פירושו על דרך השמן לכ העם הזה : ויעצים , ענינו הסתימה , וכן מן הקל ועצם עיניו ,
 וכן בדברי רבותיו ז"ל המענים עיניו של מת קודם יציאת הנשמה הרי זה אסך דמים :
 את הנביאים ואת ראשיכם , פירוש וגם את הנביאים וגם את ראשיכם : (יא) חזות
 הכל א טו א